

Indledning

I ethvert forskningsprojekt står man som forsker over for valget af metode. Ved at vælge en bestemt metode, vælger man samtidig et bestemt blik på det empiriske genstandsfelt, og det blik bliver bestemmende for, hvad man kan få øje på i dette genstandsfelt. Det er derfor et afgørende valg, som må træffes velovervejet. Det er oplagt, at ikke alle metoder egner sig lige godt til at angribe ethvert genstandsfelt og til at besvare ethvert forskningsspørgsmål. Det er således vigtigt, at man bestemmer sig for lige netop den eller de metoder, som er mest velegnede til lige netop den problematik, man ønsker at undersøge. Denne bog udgør en slags 'katalog' over en række udbredte og aktuelt anvendte metoder i sociologien og giver samtidig et videnskabsteoretisk overblik over disse. Til forskel fra den eksisterende dansksprogede metodelitteratur præsenterer bogen både kvantitative og kvalitative tilgange inden for samme ramme. Bogen henvender sig primært til universitetsstuderende, og den kan bruges både i forbindelse med projektskrivning og som grundbog til kurser i videnskabsteori og metode.

Alle forskningsprojekter, lige fra små afløsningsopgaver til ph.d.-afhandlinger og store forskningsprojekter, står og falder med integrationen af teori og empiri. Det gode forskningsprojekt er netop det projekt, som formår at integrere det teoretiske og det empiriske og få de to niveauer til at spille konstruktivt sammen. Metoden udgør bindeleddet mellem disse to niveauer. Valget af den rette metode er i sig selv imidlertid ikke nogen garanti for, at integrationen lykkes i forskningsprocessen. Hertil kræves desuden en stor bevidsthed om, hvordan metoden kan og ikke kan anvendes. Hvad er metodens epistemologiske forudsætninger? Hvad er dens analytiske styrker og svagheder? Og hvordan er den i stand til at begrunde sig selv videnskabeligt? Denne bog skal danne grundlag for en kvalificeret refleksion over disse spørgsmål i forhold til forskellige metodiske tilgange.

Bogen rummer en række bidrag, der hver især præsenterer og diskuterer forskellige metodiske tilgange i den samfundsvidenskabelige forskning. Hvert kapitel rummer både en introduktion til den givne metode, hvor dens centrale analytiske begreber præsenteres, og en diskussion af de epistemologiske spørgsmål og problemer, der

knytter sig til metoden. Endvidere vil der være en diskussion af metodens begrænsninger, ligesom der vil blive fremlagt en række konkrete metodiske anvisninger og empiriske eksempler på anvendelse af metoden. På denne måde skulle såvel metodens potentialer som dens begrænsninger gerne fremstå klart. Det skal understreges, at når vi her taler om 'metode', bruger vi begrebet på en lidt anderledes måde, end man ofte ser i metodelitteraturen. Bogen vil ikke udgøre et opslagsværk om dataindsamlings teknikker. Derimod vil vi, som nævnt, stille skarpt på bindeledet mellem empiri og teori, dvs. relationen mellem erkendelsesmæssige og teoretiske forudsætninger og konkret design af undersøgelser. De præsenterede metoder kan således mere præcist beskrives som teoretisk forankrede analysestrategier.

Et yderligere sigte med bogen er at præsentere kvantitative og kvalitative metoder inden for den samme ramme og forsøge at diskutere dem i forhold til hinanden ud fra et fælles udgangspunkt. Ærindet her er at få de to metodiske paradigmer til at tale sammen og tvinge dem til at tage hinanden alvorligt og indrømme egne begrænsninger i lyset af den andens styrker. Hermed skulle de forskellige metoder i et vist omfang fremstå internt sammenlignelige, idet de bliver diskuteret i lyset af de samme epistemologiske spørgsmål. Gennemgående spørgsmål på tværs af de enkelte kapitler er bl.a.: Hvilke typer af forskningsspørgsmål kan metoden bruges til at afdække? Hvad er metodens indbyggede sociologi, dvs. hvilke begreber om det sociale er indeholdt i metoden? Hvad udgør metodens data eller materiale? Og hvordan begrundes metoden sin egen videnskabelighed?

Bogens bidrag er alle skrevet af forskere, som aktuelt arbejder empirisk med de præsenterede metoder. Antologiens form gør det således muligt, at de enkelte bidragsydere kan illustrere deres argumenter ved at trække på eksempler fra deres egen forskning. Ligeledes udspringer diskussionerne af de enkelte metoder af helt aktuelle problemstillinger inden for de forskningsfelter, som bidragsyderne arbejder i. Hermed skulle diskussionen mellem de forskellige metoder også gerne flyttes fra det filosofiske plan til et mere konkret niveau, hvor man ser på, hvad metoden kan og ikke kan i konfrontation med et empirisk materiale. Det er målet at gøre bevægelsen fra erkendelsesteoretiske forudsætninger til konkrete metodegreb klar for læseren.

I kapitel 1 giver Ole Bjerg et bud på en fælles ramme for diskussionen og sammenligningen mellem antologiens øvrige bidrag. Med udgangspunkt i Wittgensteins filosofi foretages en idealtypisk sammenligning af epistemologien i hhv. det kvantitative og det kvalitative metodeparadigme. Inden for det kvantitative paradigme identificeres et *udskillelsesrationale*, hvor metoden fungerer som et kriterium for at udskille det ikke-videnskabelige fra det videnskabelige og dermed begrunde videnskabeligheden af sin viden. Inden for det kvalitative paradigme identificeres omvendt et *inddragelsesrationale*, hvor metoden primært fungerer som et redskab til at indsamle alle de forskellige typer af observationer, som kunne være interessante til at belyse et givet genstandsfelt.

I kapitel 2 præsenterer Morten Hesse surveyet, og herunder den del af den kvantitative forskningsproces, der handler om at indsamle data. Her gives eksempler på forskellige anvendelser af surveyet til belysning af sociologiske og psykologiske problemstillinger. Endvidere gennemgås de metodiske problematikker i forbindelse med repræsentation og afgrænsning af populationen, måling af ikke direkte observerbare konstrukter, reliabilitet og validitet. Endelig diskuteres surveyets begrænsninger i forhold til bl.a. spørgsmål om at kunne give årsagsforklaringer, og i forhold til at beskrive det unikke og partikulære.

I kapitel 3 fremlægger Mads Jæger tre forskellige metoder til analyse af såkaldt latente fænomener: Faktoranalyse, korrespondanceanalyse og latentklassemodeller. Latente fænomener er fænomener, som er virksomme i den sociale virkelighed, men som ikke lader sig observere direkte. Dette kunne være fænomener som fx social klasse, solidaritet, magt, normer eller fremmedgørelse. Med udgangspunkt i en konkret analyse af danskernes religiøse overbevisninger demonstreres det, hvordan de tre metoder hver især er i stand til at identificere bestemte mønstre i data.

Kapitel 4 omhandler spørgsmålet om relationen mellem fortolkning og statistisk observation. Lars Benjaminsen diskuterer her forskellige problematikker i forholdet mellem de statistiske modeller og den sociologiske teori. Han argumenterer for et tættere samspil mellem de to, således at sociologisk teoretisk refleksion indgår som en integreret del af den statistiske validering af korrelationer mellem variable i et

kvantitativt datamateriale. Endvidere diskuterer han den kvantitative metodes muligheder for at afdække kausale sammenhænge.

I kapitel 5 præsenterer Kaspar Villadsen genealogi som en metode til at bedrive kritisk historisk sociologi. Det præciseres, hvordan genealogien kan fungere som en art samtidskritik eller oplysningskritik ved at fremstille 'ubekvemme' kontinuiteter og diskontinuiteter over tid. Foucaults begreb om historiske 'mulighedsbetingelser' udfoldes, og det fremhæves, hvordan genealogien anskuer diskurser som træge, delvist materialiserede og institutionelt-socialt forankrede. Der gives her konkrete eksempler på, hvordan diskursive objekter kan opstå ud af bestemte historiske mulighedsfelter. Kapitlet fremlægger anvisninger til søgning af historiske kilder, og det diskuterer, hvorvidt og i hvilken forstand genealogen forholder sig til den såkaldt historiske realitet.

Kapitel 6 fremlægger et bud på en nyere tilgang til at analysere moderne og komplekse organisationer, nemlig det Turf Böcker Jakobsen kalder 'institutionel etnografi'. Metoden er en kobling mellem en 'multi-lokal' etnografi og den nyinstitutionelle organisationsteori. Der argumenteres for, at den multi-lokale tilgang er særligt velegnet til at analysere organisationer i senmoderniteten, hvor organisationer ofte er decentrerede størrelser, og det fremhæves, hvordan det nyinstitutionelle begrebsapparat giver mulighed for at problematisere organisatoriske selvforståelser og selv fremstillinger. Hensigten med den institutionelle etnografi er således at udforske, hvordan en række udbredte rationalitetsmyter i samtiden om fx 'retssikkerhed', 'effektivitet' og 'demokrati' konkret fungerer som præmis for organisationers aktiviteter.

I kapitel 7 præsenterer Jakob Demant fokusgruppen som metode. Han argumenterer for, hvordan fokusgruppemetoden adskiller sig fra beslægtede metoder (bl.a. dybdeinterview og etnografisk observation) i kraft af dens karakter af socialt eksperiment. Metoden giver således forskeren mulighed for aktivt at skabe sit undersøgelsesobjekt, idet han kan observere netop den sociale interaktion, som opstår, når bestemte individer bringes sammen om at diskutere et specifikt tema. Fokusgruppen fremhæves som særlig frugtbar i samspil med konstruktivistisk forskning, der tager som udgangspunkt, at individers identitetsskabelse foregår i et uadskilleligt samspil med

konstruktionen af mikro-sociale fænomener såsom alkoholkultur, idoldyrkelse eller vennegrupper.

Endelig fremlægger Esben Houborg i kapitel 8 en analysemetode, som er inspireret af aktør-netværk-teori. Der er tale om en metode, som har til formål at undersøge, hvordan subjekter og objekter overhovedet kan opstå. Udgangspunktet er, at skellet mellem menneskelige og ikke-menneskelige aktører må opløses til fordel for en analyse af, hvordan sproglige og sociale praksisser indgår i gensidigt betingende relationer med materielle og teknologiske elementer. Spørgsmålet er, hvordan objekter kan opstå og opnå identitet i kraft af et netværk af relationer mellem menneskelige og ikke-menneskelige elementer. I kapitlet gives konkrete eksempler på, hvordan bestemte typer stofmisbrug og stofmisbrugende subjekter kan opstå i kraft af sådanne netværk.

Ole Bjerg & Kaspar Villadsen